

Фінансово-економічні інструменти оптимізації конкурентного потенціалу МСП Волинської області

Ільчук Максим Олексійович ¹

Опубліковано	Секція	УДК
10.09.2025	Економіка	334.012.64(477.82)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17148045>

Анотація. У статті досліджено фінансово-економічні інструменти, що визначають конкурентний потенціал малого та середнього бізнесу (МСП) Волинської області в умовах воєнних і посткризових трансформацій. Вихідною позицією є теоретичне розуміння МСП як драйвера регіональної економіки, носія інноваційності та гнучкості, а також ключового чинника стійкості локальних господарських систем. Конкурентний потенціал розглянуто як інтегральну категорію, що включає доступ до фінансових ресурсів, інституційну підтримку та можливості ринкової адаптації.

У роботі систематизовано й охарактеризовано багаторівневу систему підтримки підприємництва: державні програми пільгового кредитування («5-7-9%»), грантові ініціативи («Робота»), податкові послаблення у період пандемії та війни; регіональні програми розвитку аграрного та рибного господарства, інституційну інфраструктуру підтримки («Дія.Бізнес»); міжнародні програми технічної допомоги (EU4Business, USAID KEY, UCORD, NRC). Показано, що поєднання цих механізмів формує фінансово-економічне підґрунтя для відновлення й розвитку МСП у Волині, дозволяє компенсувати шоки від COVID-19 та війни, а також створює передумови для залучення інвестицій.

Виявлено ключові бар'єри у доступі МСП до капіталу: жорсткі вимоги банків до застави, висока вартість кредитів унаслідок монетарних обмежень, інформаційна та бюрократична складність грантових процедур, обмеженість власних накопичень підприємців. Доведено, що розв'язання цих проблем потребує одночасного посилення адресної фінансової підтримки та покращення інституційного середовища, включно з антикорупційними заходами, дерегуляцією та гарантуванням стабільності «правил гри».

Наукова новизна статті полягає у цілісному аналізі взаємодії фінансових інструментів різних рівнів — національного, регіонального й міжнародного — як єдиної системи оптимізації конкурентного потенціалу МСП Волині. Практична значущість дослідження полягає у формуванні рекомендацій для державних органів та регіональної влади щодо масштабування програм підтримки та підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Ключові слова: малий і середній бізнес, фінансова підтримка, пільгове кредитування, гранти, податкова політика, регіональні програми, міжнародна допомога, конкурентний потенціал, Волинська область.

¹ аспірант, Луцький національний технічний університет

Financial and Economic Instruments for Optimizing the Competitive Potential of SMEs in Volyn Region

Abstract. The article examines financial and economic instruments that determine the competitive potential of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Volyn region under wartime and post-crisis transformations. The starting point is the theoretical interpretation of SMEs as drivers of regional economic growth, carriers of innovation and flexibility, and key factors of resilience for local economies. Competitive potential is considered as an integrated category that encompasses access to financial resources, institutional support, and the ability to adapt to market conditions.

The study systematizes and characterizes the multi-level support system for entrepreneurship: national programs of preferential lending (“5-7-9%”), grant initiatives (“єRobota”), and tax relief measures during the pandemic and war; regional programs for the development of agriculture and fisheries, as well as institutional infrastructure for business support (“Diiia.Business”); international technical assistance programs (EU4Business, USAID CEP, UCORD, NRC). It is demonstrated that the combination of these instruments forms the financial and economic basis for SME recovery and development in Volyn, helping to compensate for the shocks of COVID-19 and war, while also creating preconditions for investment attraction.

The research identifies key barriers to SMEs’ access to capital: strict collateral requirements by banks, high cost of borrowing due to monetary constraints, information and bureaucratic difficulties in applying for grants, and limited self-financing capacity of entrepreneurs. It is argued that overcoming these challenges requires both strengthening targeted financial support and improving the institutional environment, including anti-corruption measures, deregulation, and ensuring stable “rules of the game.”

The scientific novelty of the article lies in the comprehensive analysis of the interaction between financial instruments at the national, regional, and international levels as a single system for optimizing SMEs’ competitive potential in Volyn. The practical significance of the study is to provide recommendations for policymakers and regional authorities regarding the scaling of support programs and enhancing the region’s investment attractiveness.

Keywords: small and medium-sized enterprises, financial support, preferential lending, grants, tax policy, regional programs, international assistance, competitive potential, Volyn region.

Вступ

Малий і середній бізнес (МСП) розглядається в економічній науці як ключовий чинник забезпечення конкурентного середовища, диверсифікації економіки та підвищення її стійкості. У класичних концепціях підприємництва (Й. Шумпетер, І. Кірцнер) малий бізнес визначається осередком інновацій та гнучкості, здатним швидко адаптуватися до ринкових коливань. Теорія конкурентних переваг М. Портера підкреслює, що саме МСП формують основу регіональної конкурентоспроможності завдяки локалізованим кластерам, мобільності капіталу та можливості створення нових ринкових ніш. У більш сучасних підходах (ресурсно-орієнтована теорія, концепція стійкого розвитку) МСП постають як провідні агенти економічної адаптації, що поєднують обмежені ресурси з високим рівнем підприємницької ініціативи.

Волинська область є показовим прикладом регіону, де саме МСП визначають траєкторію економічного розвитку. За офіційними даними, станом на 2019 рік у Волинській області функціонувало понад 6 тисяч підприємств, із яких приблизно 94% становили малі (переважно мікропідприємства), близько 5% – середні й лише 0,2% – великі [1]. На малі та середні підприємства припадало 79% загального обсягу реалізованої продукції та послуг області і 84% усіх зайнятих працівників [1]. Це свідчить

про визначальну роль підприємницького сектору у формуванні конкурентного потенціалу регіону.

Останні п'ять років стали для МСП особливо випробувальними. Пандемія COVID-19 у 2020–2021 роках спричинила різке падіння попиту і доходів: близько 33% українських МСП втратили 50–75% доходу під час карантинів, понад 10% були змушені закритися [11]. Повномасштабне російське вторгнення з 2022 року додало нових шоків – руйнування ланцюгів постачання, релокація бізнесів, зростання ризиків і відтік інвестицій. У 2023 році зайнятість на українських мікро-, малих і середніх підприємствах все ще була на 16% меншою, ніж у 2021 році (до війни) [11]. Попри це, Волинська область демонструє приклади адаптації і поступового відновлення економічної активності навіть в умовах війни [3; 14].

Оптимізація конкурентного потенціалу МСП Волині сьогодні критично залежить від ефективного використання фінансово-економічних інструментів підтримки та залучення капіталу.

Метою статті є охарактеризувати фінансово-економічні інструменти оптимізації конкурентного потенціалу МСП Волинської області.

Результати

Державні, регіональні та міжнародні програми фінансової підтримки відіграють важливу роль у забезпеченні стійкості й розвитку МСП Волині. З початку 2020 року в Україні діє програма «Доступні кредити 5-7-9%», що надає компенсацію відсоткових ставок за кредитами для мікро- та малого бізнесу. Цей інструмент суттєво масштабувався під час пандемії та війни. Всього з лютого 2020 року український бізнес отримав за програмою понад 123 тис. кредитів на суму ~421,3 млрд грн, причому понад 88 тис. кредитів (331,7 млрд грн) було видано вже від початку воєнного стану [4]. Волинські підприємці також активно користуються програмою: лише у 2025 році волинські аграрні МСП залучили 1,7 млрд грн пільгових кредитів «5-7-9%» (243 агропідприємства) для розвитку, що складає значну частину від загального обсягу кредитування агросектору області [5]. За інформацією Міністерства фінансів, у 2025 році по Україні найчастіше кредитуються переробні, аграрні та торговельні компанії, а серед пріоритетів – інвестиційні кредити (14,6 млрд грн з початку року) та фінансування бізнесу в зонах високого воєнного ризику (13,2 млрд грн) [4]. Програма 5-7-9% еволюціонувала відповідно до потреб воєнної економіки: для підприємств у прифронтових зонах держава знизила ставку до 1% річних на інвестиційні кредити протягом перших 5 років [4; 5], а також запровадила державні портфельні гарантії на 80% суми позики, що зменшує вимоги до застави. Пільгове кредитування від держави нині є головним фінансовим інструментом підтримки МСП, дозволяючи бізнесу Волині залучати обігові кошти й інвестиції навіть за умов високих ринкових ставок та ризиків.

У 2022–2023 рр. уряд України ініціював грантову програму «єРобота» для стимулювання підприємництва. В її межах надаються мікрогранти від 50 тис. до 250 тис. грн на створення або розширення бізнесу (суми збільшені до 1 млн грн для ветеранського бізнесу). На Волині проєкт продемонстрував відчутні результати: станом на середину 2023 року 184 мешканці Волині отримали гранти «єРобота» для започаткування чи розширення своєї справи. З них 136 підприємців використали кошти для розширення наявного бізнесу, а 48 – відкрили нову власну справу [6]. Грантові кошти спрямовано на найрізноманітніші напрями – від відкриття кав'ярень, СТО та продовольчих магазинів до запуску швейних виробництв, пекарень, фермерських господарств. Адресна підтримка сприяє появі нових конкурентоспроможних МСП у регіоні. Однак використання грантів контролюється державою: отримувачі зобов'язані створити робочі місця і прозвітувати про цільове використання коштів, інакше грант підлягає поверненню [7]. Попри такі поодинокі випадки, програма «єРобота» стала

дієвим інструментом для фінансування підприємницьких ініціатив, особливо в сегменті мікробізнесу.

На обласному рівні діють цільові програми, що фінансуються з місцевих бюджетів і спрямовані на розвиток ключових для Волині галузей малого бізнесу. Зокрема, Волинська обласна військова адміністрація затвердила Програму розвитку сільського господарства Волині на 2023–2026 роки та Програму розвитку рибного господарства на 2024–2029 роки [8; 9]. Метою цих програм є фінансова підтримка місцевих сільгоспвиробників і рибних фермерських господарств – через часткове відшкодування вартості обладнання, здешевлення кредитів, гранти на модернізацію тощо. Джерелом фінансування є обласний і місцеві бюджети, що свідчить про пріоритетність аграрного МСП для економіки регіону. Хоча обсяги такого фінансування обмежені, воно дозволяє підвищити ефективність дрібних фермерських і переробних підприємств – а агросектор на Волині традиційно генерує значну частку ВРП. За даними статистики, кожне п'яте підприємство області працює у сільському господарстві, тож піднесення цього сегменту прямо позначається на конкурентному потенціалі регіону. Окрім галузевих програм, на рівні міст і громад Волині впроваджуються ініціативи сприяння підприємництву – наприклад, Луцька міська рада відкрила у 2023 році центр підтримки підприємців «Дія.Бізнес», де навчають, як отримати гранти та кредити, консультують щодо бізнес-планування тощо [10]. Така інфраструктура посилює спроможність МСП скористатися доступними інструментами підтримки.

Волинські підприємці мають можливість долучатися до програм міжнародної технічної допомоги, спрямованих на розвиток бізнесу в Україні. У 2020–2021 роках в рамках ініціативи EU4Business та за підтримки ЄБРР створено регіональні антикризові бізнес-клініки, які надавали консультації для підприємців, постраждалих від COVID-19 (найактивніше ними користувалися сусідні Львівська і Вінницька області) [11]. Після початку війни акцент міжнародних донорів змістився на програми релокації та відновлення бізнесу. Так, Норвезька рада у справах біженців (NRC) у 2023 році започаткувала грантову програму спеціально для релокованих підприємців у західних регіонах. За інформацією Волинської ОВА, NRC планує надати по \$5000 безповоротної допомоги 20 мікропідприємствам, що були змушені переїхати внаслідок агресії РФ та відновлюють діяльність у Волинській або Хмельницькій областях. Крім того, у партнерстві з програмою USAID «Конкурентоспроможна економіка України» (КЕУ) здійснювались навчальні проекти для МСП Волині щодо виходу на нові ринки, кластерного розвитку (зокрема, проект UCORD, що діє на Волині, підтримує створення «кластерів відродження» в громадах) [12]. Міжнародні гранти та технічна допомога дають волинським підприємствам доступ до фінансування, технологій і знань, яких бракує на місцевому рівні.

В Україні діє спрощена система оподаткування, котра залишається важливим фактором фінансової підтримки дрібного бізнесу. Більшість фізичних осіб-підприємців (ФОП) та малих фірм Волині працюють на єдиному податку, що забезпечує пільгові ставки (5% від доходу або фіксована сума залежно від групи) і мінімум звітності. Під час воєнного стану держава запровадила додаткові податкові послаблення: у 2022–2023 рр. усім підприємствам з оборотом до 10 млрд грн було тимчасово дозволено сплачувати лише 2% єдиного податку замість ПДВ та податку на прибуток. Хоча цю пільгу згодом скасували задля збільшення бюджетних надходжень, на піку воєнної кризи вона допомогла багатьом МСП втриматися, суттєво скоротивши їхнє податкове навантаження. Крім того, на місцевому рівні окремі громади Волині запроваджували звільнення або знижки на сплату оренди комунального майна, земельного податку та інших місцевих зборів для малого бізнесу – особливо в період карантинних обмежень 2020 року. Уряд також на час пандемії компенсував підприємцям частину витрат на зарплати через програму виплат по частковому безробіттю, а під час війни – запровадив

гранти на збереження робочих місць для критично важливих підприємств. Таким чином, податкова політика останніх років була спрямована на максимально можливе полегшення фінансового тягаря для МСП, щоб зберегти їх конкурентоспроможність у кризових умовах.

Комплекс заходів фінансової підтримки національного, регіонального та міжнародного рівня дозволив волинським МСП частково компенсувати втрати від COVID-19 та війни і закласти основу для відновлення. Пільгові кредити та податкові послаблення забезпечили критично необхідний ліквідний капітал і знизили вартість фінансування – без цього більшість малих підприємств не змогли б пережити періоди простою та падіння доходів. Гранти, програми розвитку і навчання сприяють підвищенню конкурентного потенціалу МСП, адже дають змогу інвестувати в модернізацію, відкривати нові напрями бізнесу, виходити на експортні ринки. В підсумку частка МСП у економіці Волині залишається високою, а область, за словами представників Офісу Президента, увійшла до числа регіонів-лідерів за обсягами підтримки бізнесу в 2023 році [13]. Втім, фінансова підтримка – лише одна сторона медалі. Для сталого розвитку підприємництва необхідне поліпшення загального інвестиційного клімату та доступу бізнесу до капіталу, про що йтиметься далі.

Волинська область має низку структурних переваг, що формують її інвестиційну привабливість для бізнесу. По-перше, це вигідне прикордонне розташування: область межує з Польщею (ЄС), тут діє міжнародний митний перехід Ягодин–Дорогуськ, через який проходить значний обсяг торгівлі. В умовах війни важливість західних логістичних коридорів різко зросла – блокада морських портів і ризики на сході змусили перевести експортно-імпорتنі потоки на західний кордон. Прикордонне положення тепер дає Волині додаткові бали в очах інвесторів, адже забезпечує порівняно надійні шляхи постачання сировини та збуту продукції в ЄС [14]. По-друге, регіон має сприятливі природні умови для розвитку агропереробки, легкої промисловості, туризму – традиційних секторів МСП. По-третє, на Волині створюється сучасна інфраструктура для інвесторів: так, у 2021–2023 роках тут зареєстровано декілька індустріальних парків (зокрема, «Нововолинськ», «Ковель» та ін.), де на спеціально підготовлених ділянках бізнес може розміщувати виробництво з податковими та митними пільгами [15; 16]. У 2023 р. оголошено про створення індустріального парку в м. Горохів площею ~14 га, орієнтованого на харчову переробку і логістику [15], а на кордоні з Польщею діє «Прикордонний індустріальний парк» із повністю підведеними комунікаціями [16]. Крім того, при Волинській ОВА працює Агенція регіонального розвитку – інституція, що готує інвестиційні проекти, промоціонує регіон та супроводжує інвесторів [12]. Агенція формує «інвестиційний паспорт» області з описом доступних ділянок, ресурсів і пріоритетних галузей, проводить форуми. У 2023 році, попри війну, Волинь представила на інвестиційних заходах проекти вартістю десятки мільйонів євро, які зацікавили європейських партнерів [3; 14].

Водночас воєнні ризики стримують інвестиції. Статистика прямих іноземних інвестицій (ПІІ) показує різкий відтік капіталу з України з початком вторгнення. Волинь – не виняток: більшість зарубіжних проектів були поставлені «на паузу» в 2022 році. За словами начальника відділу економіки ОВА Андрія Ткачука, у першому півріччі 2022 р. спостерігався інвестиційний штиль, проте вже з літа, після часткового відновлення експорту, інвестори почали повертатися. На кінець 2022-го Волині вдалося відновити обсяги залучених інвестицій до рівня 2019–2021 років, а у 2023-му намітилось навіть невелике зростання [14]. Знаковою подією стала заява швейцарського концерну Nestlé у грудні 2022 року: компанія оголосила про багатомільйонні інвестиції у розширення виробництва на Волині [14]. Йдеться про будівництво нового заводу харчових продуктів у смт Торчин на базі підприємства «Волиньхолдинг» (дочірня структура Nestlé). Очікується, що цей проект створить близько 1 500 нових робочих місць та подвоїть

експортний потенціал продовольчої галузі області [14]. Прихід настільки потужного інвестора під час війни став позитивним сигналом для інших європейських бізнесів. Керівництво Nestlé відзначило, що Україна має величезний інвестиційний потенціал, але для його реалізації критично важливі реформи та верховенство права – подолання корупції, реформування судової системи, продовження євроінтеграційного курсу [14].

Щодо доступу МСП до капіталу, то навіть за наявності різних фінансових інструментів, багато проблем залишаються невирішеними. Основні бар'єри, з якими стикаються малі та середні підприємці Волині при залученні фінансування, можна згрупувати так:

I. Жорсткі вимоги банків і брак застави. Комерційні банки традиційно оцінюють МСП як високоризикових позичальників, особливо в період війни. Від підприємців вимагають ліквідну заставу та стабільні грошові потоки, чим більшість дрібних фірм не можуть похвалитися. У коронакризу ця проблема загострилась: банки стали обережнішими, і багато бізнесів опинились без фінансування для виживання. В результаті деякі підприємці звернулись до альтернатив – кредитних спілок, які лояльніше ставляться до забезпечення позик. Кредитні спілки Волині активізували кредитування малого бізнесу, пропонуючи позики під менш формальні застави (наприклад, обладнання, товарні запаси) на відміну від банків, що часто вимагають нерухомість [2]. Однак ресурси спілок обмежені, тому масштабно замінити банківське фінансування вони не можуть.

II. Висока вартість кредитів і інфляція. Після початку війни облікова ставка НБУ тривалий час утримувалася на рівні 25% річних, що призвело до подорожчання кредитів. Без державної компенсації відсотків (як у програмі 5-7-9) реальна річна ставка для МСП могла перевищувати 20–25%, роблячи запозичення практично недоступним або не вигідним. Державна підтримка компенсувала цю перепону лише частково – не всі підприємства змогли потрапити в програму 5-7-9 чи отримати пільговий кредит (наприклад, через борги по податках або інші критерії). Висока ціна грошей гальмує інвестиції МСП в оновлення та розширення, знижує їх конкурентоспроможність порівняно з більшими компаніями, які інколи можуть залучати фінансування за кордоном під нижчі відсотки [4; 5].

III. Інформаційні та адміністративні бар'єри. Для участі у грантових конкурсах, державних програмах чи співпраці з інвесторами МСП повинні мати певний рівень знань і навичок (писати бізнес-плани, заповнювати заявки, презентувати проєкти). Не всі малі підприємці Волині мають таку експертизу або можуть дозволити собі найняти консультантів. Як наслідок, значна частина підтримки лишається нереалізованою через банальну необізнаність або бюрократичні складнощі. Ми вже згадували, що понад 3/4 підприємців не скористалися можливостями міжнародної фіндопомоги саме через нестачу інформації [11]. Аналогічно, складні процедури відбору (вимога детального бізнес-плану українською та англійською, співфінансування тощо) відлякують дрібні фірми від участі. Для покращення ситуації потрібні навчальні програми і "навігатори" для МСП – цю роль частково виконують центри Дія.Бізнес у Луцьку та інших містах, але їх потенціал слід розширювати [10].

IV Обмеженість власного капіталу та накопичень. Власники малого бізнесу у Волині часто фінансують розвиток переважно з особистих заощаджень або прибутку. Після двох років пандемії та в умовах війни ці ресурси вичерпуються. Частка МСП, чий фінансовий стан критичний, збільшилася, багато підприємств працюють «з коліс» і не мають резервів на інвестиції чи довгу конкуренцію. Через це вони потребують зовнішнього фінансування, але стикаються з переліченими труднощами в його залученні. Виникає замкнене коло: щоб стати привабливими для інвесторів чи банків, МСП мають зрости і покращити фінансові показники, але без інвестицій зробити це важко. Держава намагається розірвати це коло через гарантії за кредитами та стимули для венчурного

фінансування, однак поки ринок приватних інвестицій у МСП в Україні розвинений слабо.

Отже, для оптимізації конкурентного потенціалу МСП Волині необхідно одночасно:

(1) продовжувати та розширювати програми фінансової підтримки, таргетовані на найбільш вразливі сегменти бізнесу,

і

(2) створювати умови для залучення інвестицій – як зовнішніх, так і внутрішніх – у регіон.

Приклад Волині показує, що навіть у воєнний час інвестиції можливі, якщо є довіра та перспективи. Поява нового великого інвестора (Nestlé) дала мультиплікативний ефект для локальної економіки, а успішні кейси релокації МСП на Волинь довели, що регіон може бути безпечним притулком і плацдармом для зростання бізнесу.

Висновки

Аналіз фінансово-економічних інструментів підтримки МСП Волині засвідчує їхню критичну роль у зміцненні конкурентного потенціалу регіонального бізнесу, особливо в умовах потрясінь 2020–2023 років. Державні програми пільгового кредитування та грантів запобігли масовому згортанню малих підприємств, надавши доступний капітал для виживання і розвитку [4; 6]. Регіональні ініціативи та міжнародна допомога доповнили цей ресурс, адресно підтримавши пріоритетні галузі (агровиробництво, переробку) і релокований бізнес [8; 12]. Водночас, ключовими викликами залишаються недостатня масштабність фінансової підтримки та бар'єри доступу до приватного капіталу: висока ціна кредитів, брак інформації, інституційні вади (корупція, недосконалий захист прав інвесторів) стримують розвиток МСП [14; 11].

Для підвищення конкурентоспроможності волинського малого і середнього бізнесу доцільно посилити адресну фінансову підтримку (розширити коло отримувачів програми 5-7-9, збільшити обсяги грантових фондів за рахунок держбюджету та донорів) і одночасно покращувати бізнес-клімат. Останнє включає *спрощення регуляторних процедур, боротьбу з корупцією, гарантування стабільних «правил гри»*, що в сукупності підвищить інвестиційну привабливість Волині. Як зазначають представники міжнародного бізнесу, Україна здатна стати «пульсуючим серцем Європи» для інвесторів за умови продовження реформ. На регіональному рівні Волинь уже робить конкретні кроки – розбудовує індустріальні парки, налагоджує партнерство з європейськими проектами, стимулює експортний потенціал МСП. Ці зусилля потрібно нарощувати.

Список використаних джерел

1. Антонюк І. (2020). Економіка Волині: з 6 тисяч підприємств малий бізнес складає 94%. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/291862-osnovnii-vnesok-v-ekonomiku-volini-robliat-mali-ta-seredni-pidpriemstva>
2. Волинь Online. (2021, 24 лютого). *Держпрограм недостатньо: підприємці Волині йтимуть за допомогою до кредитних спілок онлайн*. <https://volynonline.com/derzhprogram-nedostatno-pidpryemczi-volyni-jtymut-za-dopomogoyu-do-kredytnyh-spilok-onlajn/>
3. Волинська Служба Новин. (2023, 22 вересня). *Попри війну, Волинь розвиває економіку і отримує інвестиції з Європи*. <https://vsn.ua/news/popri-viynu-volin-rozvivaje-ekonomiku-i-otrimuje-investitsiyi-z-jevropi-31073>
4. Урядовий кур'єр. (2025, 3 вересня). *«Доступні кредити 5-7-9%»: 55,3 мільярда гривень отримали підприємці за держпрограмою від початку року*. <https://ukurier.gov.ua/uk/news/dostupni-krediti-5-7-9-553-milyarda-griven-otrimal/>

5. Волинь. (2025, 30 серпня). «Доступні кредити 5-7-9»: на Волині ними скористались 243 агропідприємства. <https://volyn.com.ua/news/294296-dostupni-kredyty-5-7-9-na-volyni-nymy-skorystalys-243-ahropidpriemstva>
6. Бізнес.Район. (2023, 20 червня). «Робота»: 184 мешканці Волині отримали грант на власну справу. <https://business.rayon.in.ua/news/609240-erobota-184-meshkantsi-volini-otrimali-grant-na-vlasnu-spravu>
7. Маркопольська, Т. (2024, 15 липня). Скільки підприємців на Волині повернули грантові кошти на бізнес-проекти у 2024 році. Суспільне Луцьк. <https://suspilne.media/lutsk/1064145-skilki-pidpriemciv-na-volini-povernuli-grantovi-kosti-na-biznes-proekti-u-2024-roci/>
8. Волинська ОВА. (б. д.). Програма розвитку сільського господарства Волині. Дія.Бізнес. <https://business.diia.gov.ua/finance/programa-rozvitku-silskogo-gospodarstva-volini>
9. Волинська ОВА. (б. д.). Програма розвитку рибного господарства Волині. Дія.Бізнес. <https://business.diia.gov.ua/finance/programa-rozvitku-ribnogo-gospodarstva-volini>
10. Яворська, Л., & Герасимюк, Л. (2024, 9 вересня). Які бізнес-спільноти є у Луцьку, кому підходять і що дають. Misto.Media. <https://misto.media/articles/biznes/401-iaki-biznes-spilnoty-ye-u-lutsku-komu-pidkhodiat-i-shcho-daiut>
11. EU4Business. (2022, 31 січня). Понад 8000 підприємців з усієї України отримали підтримку у COVID-19 Бізнес-клініках. <https://eu4business.org.ua/news/more-than-8000-entrepreneurs-from-all-over-ukraine-received-support-in-covid-19-business-clinics/>
12. UCORD. (б. д.). Що дає Волині партнерство зі Швейцарією та UCORD? І яка в цьому роль APP? <https://ucord.in.ua/news-and-event/shho-daye-volyni-partnerstvo-zi-shvejczariyeyu-ta-ucord-i-yaka-v-czomu-rol-arr/>
13. Новини Закарпаття. (б. д.). Віктор Микита: Закарпаття серед лідерів у країні за показником прийнятих регіональних програм підтримки бізнесу. <https://transkarpatia.net/transcarpathia/economic/186424-viktor-mikita-zakarpattja-sered-lideriv-u-krajini-za-pokaznikom-prijnjatih-regionalnih-program-pidtrimki-biznesu.html>
14. ВолиньPost. (2023, 22 вересня). Незважаючи на війну, Волинь продовжує залучати інвестиції. <https://www.volynpost.com/news/227982-nezvazhayuchy-na-vijnu-volyn-prodovzhuie-zaluchaty-investyici>
15. Конкурент. (2025, 27 серпня). На Волині з'явиться новий індустриальний парк: що там буде. <https://konkurent.ua/publication/162123/na-volini-zyavitsya-noviy-industrialniy-park-scho-tam-bude/>
16. БУГ. (2025, 27 серпня). На Волині створюють найбільший індустриальний парк: обіцяють понад 2,5 тисячі робочих місць. <https://bug.org.ua/news/na-volyni-stvoryat-najbilshyj-industrialniy-park-obiczyayut-ponad-25-tysyachi-robochyh-misch-992325/>